

ВІДГУК

офіційного опонента Марчука Василя Васильовича на дисертацію Чуян Ірини Леонідівни «Чеська етнічна меншина України: особливості повсякденного життя, ментальність та соціокультурні трансформації (20 – 30-і рр. ХХ ст.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія України

Україна є багатонаціональною державою. Її етнічна структура за багатовікову історію зазнала глибоких кількісних і якісних змін, але у своїх основних контурах продовжує відображати провідні тенденції глобальних етнонаціональних процесів. Необхідною умовою мирного розвитку будь-якої держави є злагода між етносами, які проживають в її межах. Особливістю багатьох народів, які здавна живуть в Україні є їх тривалий зв'язок з титульною нацією, який сформувався у процесі спільного проживання на одній землі. Науковий і виважений аналіз історії етноспільнот України є не лише запорукою їх входження у загальноукраїнський історичний процес, але також важливим засобом формування їх історичної пам'яті.

Актуальність і наукова значимість теми дисертаційного дослідження І.Л. Чуян обумовлена поширеною в сучасній науці ідеєю про поліваріативність розвитку окремих регіонів і соціумів (зокрема етнічних меншин) нашої країни. Вона дозволяє зрозуміти історичну специфіку окремих процесів, що відбувалися на її величезній території. Безперечно, наразі вітчизняна історична наука потребує аналізу трансформаційних процесів, що відбувалися у середовищі окремих етнічних спільнот. Тому дисертація І.Л. Чуян, що містить ґрунтовну характеристику повсякденного життя та ментальності чеської меншини України міжвоєнної доби, надає для цього широкі можливості.

Комплексне дослідження повсякденного життя та ментальності чехів України міжвоєнної доби здійснюється вперше, що додатково свідчить про наукову актуальність спеціальної праці І.Л. Чуян.

Хронологічні межі дисертації видаються в цілому обґрунтованими. Початкова дата дослідження обумовлена початком 20-х рр. ХХ ст. і пов'язана із переходом більшовиків до непу та впровадженням сприятливої для етноспільнот національної політики, верхня межа – кінець 1930-х рр. – обумовлена згоранням політики коренізації та репресивними заходами більшовицького режиму відносно чеської меншини в Україні, що безпосередньо позначилося на її повсякденному житті.

Безперечно робота має велике практичне значення. Результати, які отримала дисертантка, можуть використовуватися в подальших наукових дослідженнях, при написанні узагальнюючих праць. Також їх потрібно популяризувати серед широкого загалу, для поширення знань про складнощі повсякденного життя чеського населення України за умов пресингу більшовицької тоталітарної держави.

Сильною стороною дослідження І.Л. Чуян є те, що воно виконане з опорою на солідну джерельну базу, представлену архівними документами. Значна частина джерел уводиться дисертанткою до наукового обігу вперше. Зокрема, І.Л. Чуян мобілізувала досить широке коло документації, що зберігається в фонді Центральної комісії національних меншин (ф. 413) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Документи цього фонду стали ключовими для авторки дисертації. У роботі з джерелами І.Л. Чуян продемонструвала досить високий рівень професійної культури. Значна репрезентативність залучених джерел визначила обґрунтованість основних наукових положень і висновків дисертантки.

Цьому сприяло також використання І.Л. Чуян сучасного методологічного інструментарію. Авторська теоретико-методологічна модель будується на базі теорії повсякденності та системного підходу, творчо адаптованого до дослідницької ситуації. Слід зазначити, що І.Л. Чуян вільно орієнтується в історіографії проблеми – у першому розділі дисертації подано компетентний аналіз праць попередників, які цікавилися повсякденним

життям та світоглядом чеської меншини України. Імпонує і поважне ставлення І.Л. Чуян до оцінки робіт істориків, у тому числі радянського періоду. Дисертація узагальнює напрацювання дослідників-попередників, що допомогло реконструювати образ типового представника чеської меншини України міжвоєнної доби.

Логічною видається структура роботи. Вона містить в собі вступ, чотири розділи (10 підрозділів), висновки та список використаних джерел і літератури (311 позицій). Вступ містить обґрунтування мети і завдань дослідження, його новизну, хронологічні та територіальні межі дослідження, практичне значення роботи.

Розділи дисертації розкривають осмислення авторкою емпіричного матеріалу і присвячені аналізу умов формування, творенню соціального простору і матеріальної підоснови повсякденного життя чеської меншини, трансформації світогляду українських чехів, їх виробничій діяльності і дозвіллю. У роботі І. Л. Чуян розкрила структуру чеської громади, форми взаємодії її членів; показала розкуркулення як спосіб руйнування общини, що передбачав вилученні із її складу заможної частини селянства; дисертантка дослідила особливості традиційного чеського весільного обряду та організацію традиційної чеської сім'ї; виявила роль жінки у чеській родині та зупинилася на трансформації її статусу під впливом більшовицької ідеології та радянського законодавства. Дисертантка описала планування чеських поселень, особливості зведення чехами житла, його конструкцію, інтер'єр, розташування господарських споруд у дворі, їх призначення; особливості жіночого та чоловічого фабричних костюмів; традиційну чеську кухню, українські впливи на формування кулінарних вподобань чеської меншини; практики вживання їжі; харчування під час голоду.

Найбільш насичений емпіричним матеріалом, який був залучений з архівних фондів, є третій розділ дослідження, що описує соціально-політичні настрої чеської меншини та її адаптацію до радянської дійсності, місце освіти і релігії у повсякденному житті українських чехів. У четвертому розділі

І. Л. Чуян дослідила розподіл виробничих обов'язків у сільській чеській родині, регіональні особливості ведення чехами сільського господарства, ставлення чехів до зорієнтованого на ринок виробництва та колгоспної праці; проаналізувала традиційне дозвілля українських чехів та особливості відзначення радянських свят; вектори клубної (сільбудівської) пропагандистської роботи більшовиків і участь у ній чеської меншини.

Висновки в роботі аргументовані, повністю корелюються з тими завданнями, які ставилися при написанні дисертації. Характеризуючи зміни, які спіткали чеську меншину внаслідок приходу до влади в Україні більшовиків, авторка дійшла висновків, що трансформація самобутніх підвалин повсякденного життя етноспільноти у міжвоєнний період спричинила до руйнації автаркічного етнічного світу, а відхід від стереотипів общинної поведінки згубно позначився на їх традиційному світогляді.

Оцінюючи в цілому позитивно дослідження І.Л. Чуян, необхідно відзначити окремі недоліки поданої до захисту кваліфікаційної роботи.

– У роботі необхідно було використати матеріали не лише Державного архіву Житомирської області, але й документи, які перебувають на зберіганні в інших регіональних архівосховищах (Київському, Запорізькому, Одеському).

– Аналізуючи методологічні напрацювання зарубіжних істориків, варто було більше уваги приділити німецькій історіографії, адже саме завдяки останній історія повсякденності перетворилася в самостійний потужний напрямок історичних досліджень.

– Слід було звернути увагу на девіантні форми поведінки членів чеських громад в Україні, а також внутрішньообщинні та зовнішні методи боротьби з ними.

– Дисертантка приділила мало уваги взаєминам чехів з населенням, яке їх оточувало – насамперед, з українцями, але також і німцями, поляками, представниками інших етносів.

– У дисертації не було наведено фактів, які б свідчили про характер зв'язків чехів Східної Волині, які мешкали в межах підрадянської України з чехами, що після укладення Ризького мирного договору 1921 р. опинилися у складі Другої Речі Посполитої.

– У дисертаційному дослідженні детально охарактеризовано життя чехів, які мешкали в селах, натомість повсякдення міських чехів чомусь залишилися поза увагою авторки.

– Необхідно було ретельніше поставитися до написання імен та прізвищ дослідників на праці яких авторка посилалася у своєму дисертаційному дослідженні. Так, авторка статті «Побут і музичний репертуар чеського населення Одеси та Миколаївщини» (журнал «Народна творчість та етнографія» 1988 р., № 6), С. М. Чернявська в історіографічному огляді чомусь фігурує як І. Чернявська.

Наведені вище зауваження не применшують значимості дисертації, і не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження.

Зміст автореферату відповідає тексту дисертації, достатньо повно передає її сутність, вірно відображає основні наукові концепції авторки, її методологію, систему аргументів, висновки.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що дисертаційне дослідження, яке виконала І.Л. Чуян і представила на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, є оригінальним, виконаним на високому науковому рівні, відзначається науковою новизною, має значне науково-теоретичне та практичне значення. За своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю основних положень і висновків, теоретичним і практичним внеском, достовірністю результатів дисертаційна робота відповідає існуючим вимогам, викладеним у чинній редакції «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015, №1159 від

30.12.2015 та №567 від 27.07.2016), а її авторка І.Л. Чуян, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук із спеціальності 07.00.01. – історія України.

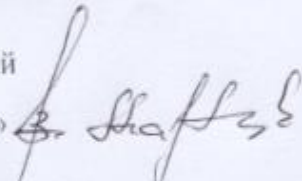
Офіційний опонент,

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри політичних

інститутів та процесів

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника» В. В. Марчук

